

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi Respublika Xatirə Kitabı redaksiyası ilə "Bakı-xəbər" qəzetinin birgə layihəsi əsasında "Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz" seriyasından "İgid ömrü" adlı növbəti kitabı çapa hazırlayırıq. Kitab Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Füzuli Salah oğlu Rüstəmovun vətənpərvərlik nidalı həyat, döyüş, qəhrəmanlıq yollarından bəhs edir.

(On dördüncü yazı)

Eldar Mahmudov:
"Füzuli kimi on nəfər qorxmaz, vətənpərvər oğlan olsaydı"

Ələ keçmiş "Xocalının yol xəritəsi"

- Mənim əslim Laçınlıdır. Ancaq Xankəndidə doğulmuşam. Xankəndidə yaşamışam. Evlərimizi ermənilər yandırdı. Sonra gəlib məskunlaşmışdıq Xocalıda. Fin evlərimdə.

Aradan ötən illər bir çox xocalıların yaddaşını da korşaldı. Baş verən olayları təfəssilatlı xatırlamalarına, bir-birini dəqiq tanımlarına belə problemlər yaradı. Belə de olmalıydı. Qaçqın həyatı, pərənpərən ölkənin hər tərəfinə səpələnmək, illərlə görüşməmək, ailə-mişət qaçğıları, bir də insanları qocaldan illər. 15 yaşında Xocalı dəhşətlərindən keçərək salamat qala bilməmişəm. Xocalı azərbaycanlısının indi ən azından 44-45 yaş var. Amma bu insanları danışdırdıqca onların yaddaşlarını oyatmaq mümkün olur. Bütün olub-keçənləri yada sala bilməsələr də, ən azı başlarına gətirilənlərin, gördüklərinin müəyyən detallarını xatırlayırlar. Danışmağa yuxarıdakı abzasda qeyd etdiklərimlə özü başlayan Eldar Mahmudov da Füzuli və ümumən Xocalılı günlər barədə kifayət qədər bilgilidir.

- Siz onda Adiləgillə bir yerdə gəlmisiniz. Tanıyırsınız, o da Xankəndi qaçqınıdır, sonradan Xocalıda fin evlərində yaşayıb. O da Xocalı gecəsi salamat çıxmağına səbəbkar olduqlarından Füzulinin...

- Tanıyıram. Həyat yoldaşı da qəssab idi. Hə, biz də onlarla birlikdə Xocalıya gəlib çıxmışdıq. Xocalı gecəsi də bir yerdə çıxmış qızımız. Qırılmaq istəyirdi yolda, salamat qalanlar gəlib Ağdama çıxdıq

birteher.

- Xocalı faciəsi gecəsi çıxanda Füzulini gördünüz?

- Əlbəttə görmüşəm. Füzuli ilə bir yerdə idik. Füzuliyə dedim ki, getsin qabaqda mənim uşaqlarımı da götürüb aparsın. Füzuli həm etibarlı yoldaş idi, həm də rəhmətlik çox qoçaq, qorxmaz, elin dili ilə desək "ciyərlü uşaq" idi.

- Adilə deyir ki, Füzuli onlara bələdçilik edib çıxarıb. Qoymayıb Kətik kəndi tərəfdən getsinlər. Çünki bura çox qorxulu olduğundan onları istiqamətləndirib Naxçıvan kəndi tərəfə ki, buralar bir qədər təhlükəsiz imiş...

- Hə, ola bilər. Biz arxadan gəlirdik. Camaatı zəncirvari şəkildə əhatə etmişdik. Füzulini dediyim kimi özüm göndərmişdim qabaqda ki, irəlində mənim ailə-uşağımı, eləcə də xeyli sayda kənd camaatını götürüb aparsın.

- Hamınız da pay-piyada. Bir at belə yox idi...
- Yalnız piyada. Atla mümkün deyildi hərəkət etmək.

- Bəs Füzuli Ağdama gedib-gəlirmiş axı son günlərə qədər atla. Silah-ərzaq gətirmiş...

- Çox olub bu hallar. Amma son günlər, belə deyək zəncirin halqası daraldıqca bu gediş də artıq kəsilmişdi.

- Elə rəhmətlik Aqilin Ağdama aparılmasını əngəlləyən də bu gediş-gəlişin kəsilməyi olubmuş yəqin...

- Bəli. Nəinki onu, çox planları yarımçıq qoydu vəziyyətin bu həddə çatması. Biz özümüz altı nəfər kəşfiyyatçı idik. Hər yeri tanıyırdıq. Ramiz idi, mən idim, İsrail idi, Əbülfəz idi...altımız da Allaha şükür ki, sağdır. İstəyirdik ki, hadisə baş verən gecəyə qədər arvad-uşağı, dinc əhalini çıxaraq. Amma buna imkan vermədilər. Nə isə. Xocalı hadisəsindən bir ay beş

İgid ömrü

gün qabaq ermənilərin kəşfiyyatçı "Xocalının yol xəritəsi"ni çəkdiyi yerdə kəşfiyyatçıları öldürdük, xəritəni ələ keçirdik. Rudik adlı erməni tutub gətirən biz olmuşduq. Bu Rudik Əsgəranın komendantı Vitallikin dayısı oğlu və topatani idi.

- Bildim. Bunu Nazim də demişdi. Nazimgil meyitləri götürəndə bu Vitallik orda olub deyəsən...

- Bilirəm. Biz də orda olmuşuq. İki erməni meyitinə 240 nəfər girov azərbaycanlı deyirdim. Biz bu tərəfdən meyitləri verdik, onlar da KAMAZ maşınları ilə əsirləri gətirib sonuncu erməni postunun yanında boşaldılar, ordan bizimkilər camaatı təhvil götdürdülər.

- Xəritə necə oldu bəs? Orda təsvir olunanların qarşısını almaq üçün hansısa addımlar atıldı?

- Xəritəni gətirib verdik Xocalı Rayon İcra Hakimiyyəti aparatının başçısı Elman Məmmədova. O da alıb qoydu seyfəyə. Yəqin o xəritə elə o seyfədə qaldı...

"Füzuli hücum üçün, döyüş üçün doğulmuşdu"

- Füzulini gördüyünüz sonuncu an elə bu oldu?

- Bəli. Qaraqaya deyilən yerin yanında donuzçuluq ferması vardı. Bax, o fermanın ərazisinə çatanda Füzuliyə son sözümlə mən olub ki, biz arxadakı camaatı əhatəyə alıb mühasirədən çıxarmaqla məşğul olacağıq, sən get qabaqda bizim uşaqlarla gedən camaata bələdçilik elə. Bir tərəfdən dediyim kimi onun bələdçiliyinə və etibarına güvənirdim, digər tərəfdən erməniyə qarşı saynamazlıq edəcəyindən ehtiyatlandırdım. O, sonuncu günə qədər "erməni kimdi ki?!...", "erməni bizə neyləyə bilər axı?!...", "siz mənə görə narahat olmayın, erməni mənə vura bilməz" kimi iddialarından əl çəkməmişdi. Onun gözündə qorxu anlayışı yox idi, ermənidən ümumiyyətlə. Ona görə fikirləşdim ki, bu burada qalsın yeri gələndə erməninin qabağından nə qaçmağı, nə gizlənməyi özünə siqisdirəməyəcək və tələf olacaq. Bax, Füzuli gərçəkdə belə bir xarakterin daşıyıcısı olub.

- Bu söhbətiniz hardasa gecənin tən yarısında olub?

- Yox, səhərə yaxın. Ona and verib yola salmışam ki, sən qabağa get. Ancaq özüm qalmışam bu mühasirənin ortasında. Artıq camaatın sonu çıxandan sonra mən atışa-atışa çıxmışam. Atışa-atışa gəlib qoşulmuşam Elman müəllimin dəstəsinə. Yəni tək mən yox, başqa döyüşçülərlə birlikdə. Bu vaxt Qaraqaya ermənilərin əlindəydi. Bu əraziyə çatanda biz yenidən ermənilərin mühasirəsinə düşdük. Burdan bizi rəhmətlik Canpoladın (söhbət Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, tankçı Canpolad Rzayevdən gedir - N.Z.) dəstəsi xilas elədi.

Həmsöhbətimi yenidən Füzuli həqiqətlərinə yönəldirəm. Deyir, Füzuli kimi on nəfər qorxmaz, vətənpərvər oğlan olsaydı, Xocalını başqa cür qorumaq, müdafiə etmək olardı. Amma dinc əhalini, arvad-uşağı çıxarmış olsaydılar vaxtında, bu faciənin miqyası o dərəcədə olmazdı. Eldar mənimlə razılaşıb. Deyir, hətta o zaman dinc əhalinin qabaqcadan çıxarılmasını təklif edərkən fikrini belə əsaslandırılmış ki, döyüş başlayan anda istənilən döyüşçü birinci ailəsinin, övladlarının xilasını üçün evinə yollanacaq. Onları zamanında bu yükənlə xilas etmək lazımdı. Tək qalarqsa, son damla qanımla qədər vuruşarıq, ölərik-ölərik, qalarıq-qalarıq. Əfsuslar olsun ki, bu sözlər eşidilməyib, qulaqardına vurulub. Füzuli xarakterinə gəlincə, Eldar köks ötürüb söylədi ki:

- Füzuli hövsələsiz idi. Kəşfiyyatçı-filan çətin olardı onunla. Amma Füzuli hücum üçün, döyüş üçün, elə bil ki, ermənilərə qan uddurmaq üçün doğulmuşdu.

- İlk tanışlığınız Füzuli ilə nə zaman olub?

- Bizim bir qədər qohumluğumuz vardı. Babası, el ağsaqqalı Kərim kişi tərəfdən. Hər günümüz ölüm-itimlə üz-üzə qaldığından Füzuli ilə belə bir sövdələşməmiş olmuşdu. Demişdi əgər başıma bir iş gəlsə, Fiqurə sənə əmanətədi, mən də demişdim ki, əgər mənim başıma bir iş gəlsə, mənim ailə-uşağımı sənə əmanətədi.

Kərim kişinin evinin ilk yandırılması təsadüf idimi?!

Eldardan öyrənirəm ki, Füzulilə təkə aeroportu,

dəmiryolunu yox, erməni yaşayış məntəqələrinə gedən su xəttini də partladıb sıradan çıxarıbmışlar. Onun özünün Xocalı özünümüdafiə batalyonuna qoşulması ilə maraqlanıram. Deyir, əlbəttə. Burada vuruşublar, daha doğrusu, ermənilərin Xocalıya mütəmadi hücumlarının qarşısını almaqla məşğul olublar. Batalyonun komandiri mənim Milli Qəhrəman Tofiq Hüseynov olub, sonradan komandirliyi məshəti türkü Sərvər davam etdirib. Amma Eldara indiyədək müharibə veteranı statusu tanınmayıb. Nə qədər çalışsa da, nə qədər məhkəmə proseslərindən keçsə də. Onu nə Xocalıdakı döyüş və kəşfiyyatçı xidmətlərinə, nə də xocalıları 26 fevral gecəsi Ağdama gətirərkən apardığı döyüş şücaətlərinə görə qiymətləndiriblər...

- Özünümüdafiə batalyonunda silah qitliyi olub?

- Əvvəl hə. Amma sonradan silah götürüldü.

- Füzulini gəlib Ağdam x ə s t ə x a n a s ı n d a gördünüz?

- Yox, mən gec çıxdım. Mən çıxanda artıq eşitdim ki, Füzuli rəhmətə gedib. Dedim axı mən Füzulini uşaqlarla göndərmişdim...

- Bəs onu harda vurmuşdular?

- Qaraqayada. Qaraqaya o zaman ermənilərin əlindəydi.

- Sizin övladlarınız böyük idi onda?

- Yox, balacası lap çağaydı.

- Gəlib çıxmışdılar da sağ-salamat?

- Hə, şükür ki, gələ bilmişdilər. Onlar asfaltı qarılıqda keçmişdilər.

- Camaatı da hava işıqlaşanda gülləbaran ediblər...

- Düzdü.

- Yolboyu 366-cı alayın heyətinin əhalini qırmasın-

dan nədənsə danışmır müsahiblərim...

- Bilirsiniz, bu alayın heyəti Xocalıda öz işini görmüşdü. Qırdığını qırmışdı, qalanlarını pərənpərən salmışdı, çəkilərək sonrakı vəziyyətə nəzarəti ermənilərin özünə təhvil vermişdi. Yolboyu camaatı qıran, əsir götürən, meyitləri təhqir edən ermənilər özləri olmuşdu. Bir də muzdlulardan istifadə etmişdilər. O zaman ermənilər tərəfdə muzdlu döyüşən çoxlu ərəb də vardı. Məsələn, Xocalı faciəsindən xeyli əvvəl Xocavənddə mənim əmim oğlunu ərəblər güllələmişdi.

- Meyitini verdilər?

- Yox, meyitini də vermədilər.

Xocalı faciəsi başlayan kimi Kərim kişinin - Füzulinin son günə qədər yaşadığı evin vurulub yandırılması, ermənilərin Füzulidən qisas almaq niyyətinin nəticəsi ola bilər? - bu sual mənə çox düşündürdü. Eldar dedi, bu təsadüfən düşən güllə yağışından da ola bilər. Amma bir əlamət də var ki, Eldar gəlib Xocalıda yaşayıb olan və yaşayıb olmayan evlərə qədər hər şey dəqiqliklə təsvir olunubmuş... bunun belə zərgər dəqiqliyi ilə işlənməsinə "sapı özümüzdən olan baltalar" da səbəb ola bilər. Təəssüf ki, dünyamız satqıncılıq özünə peşə bilənlərdən xali deyil. Hətta güllə yağışının altında, mühasirə şəraitində də belə...bu barədə indiyədək çox deyilib, çox yazılıb... Amma ürəkbulandıran bu nüanslar bizim xatırladığımız, araşdırdığımız bilavasitə mövzusu deyil. Biz Füzulinin qəhrəman, igid ömrünün detallarının araşdırılması məqsədilə yola çıxmışdıq.

(Ardı var)

Nəzirməmməd ZÖHRABLI
jurnalist-publisist

Elan

Cəfərov Fikrət Əmir oğlunun adına, Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Şərifzadə küçəsi 215, 96A ünvanının 31.08.2018-ci il tarixli, 78 nömrəli sənədi (çıxarış və maliyyə arayışı) itdiyi üçün etibarsız sayılır.

İsmayılov Xanlar Saleh oğlunun adına, Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu, akademik Z.Bünyadov prospekti, ev 28, mənzil 10 ünvanının çıxarışı (kupça) itdiyi üçün etibarsız sayılır.

Şəki rayonu, Kündürlü kənd sakini Nəbiyev Əli Həsən oğlunun adına verilmiş 24.07.2010-cu il tarixli, 3010002536 qeydiyyat nömrəli, 404013005942 sayılı daşınmaz əmlakın reyestrindən çıxarışı və texniki pasportu itdiyi üçün etibarsız sayılır.